

استراتژی استفاده مثبت از افغان های مهاجر در بیرون از کشور

A Strategy for the Positive Utilization of Afghan Migrants Abroad

پوهنیار احمد صمدی^۱ فیض الرحمن نظامی^۲ و محمد طارق سیار^۳

DOI: 10.64104/v10.Issue.17.n10.2025

چکیده

این تحقیق با هدف طراحی استراتژی بهره‌گیری از ظرفیت‌های مهاجرین افغان مقیم خارج انجام شده. این مطالعه با رویکرد توصیفی-تحلیلی و با استفاده از روش‌شناسی کمی انجام شده است. داده‌های پژوهش از طریق تحقیق میدانی و با تکمیل پرسشنامه (گوگل فارم) توسط ۵۰ مهاجر افغان در کشورهای مختلف جمع‌آوری شده است. یافته‌های تحقیق، نشان می‌دهد که اکثریت پاسخ‌دهندگان را جوانان تحصیل کرده (۲۰-۳۵ سال) با مدارج عالی در رشته‌های حقوق، مدیریت، تکنولوژی و علوم صحتی تشکیل می‌دهند. بررسی‌ها حاکی از تمایل بالای مهاجرین (۶۵٪) به بازگشت یا همکاری مجازی در صورت تأمین امنیت و زیرساخت‌های لازم است.

مهم‌ترین زمینه‌های مشارکت شامل آموزش آنلاین، مشاوره تخصصی، سرمایه‌گذاری خرد و فعالیت‌های فرهنگی می‌شود. با این وجود، موانعی چون نبود نهادهای سازمان‌یافته، ناامنی و محدودیت‌های فنی، به‌عنوان چالش‌های اصلی شناسایی شدند. تحقیق حاضر با تحلیل این اطلاعات، پیشنهاد می‌کند که ایجاد «مرکز ملی ظرفیت‌های مهاجرین» به‌عنوان نهاد هماهنگ‌کننده، راه‌اندازی پلتفرم‌های تخصصی آنلاین و تشکیل شبکه‌های مهاجرین در کشورهای میزبان می‌تواند زمینه‌ساز بهره‌برداری نظام‌مند از این پتانسیل باشد.

نتایج این تحقیق تأکید دارد که دیاسپورای افغان نه تنها یک چالش مهاجرتی، بلکه فرصتی استثنایی برای توسعه ملی محسوب می‌شود که با برنامه‌ریزی دقیق و حمایت نهادهای بین‌المللی می‌توان آن را

^۱. استاد پوهنځی حقوق و علوم سیاسي، پوهنتون کابل، +93 78 252 6761، ahmadsamadi26@gmail.com

^۲. استاد پوهنځی حقوق و علوم سیاسي، پوهنتون سلام، +937805265682، faizurrahmannizami001@gmail.com

^۳. استاد پوهنځی حقوق و علوم سیاسي، پوهنتون سلام، +93785351450، tariq.sayar@gmail.com

به کار گرفت. این تحقیق به عنوان نخستین گام در تدوین «طرح ملی مشارکت مهاجرین» می‌تواند مبنای سیاست‌گذاری‌های آینده قرار گیرد.

واژگان کلیدی: استفاده مثبت از مهاجرین، دیاسپورا، ظرفیت‌سازی، دیپلوماسی مهاجرت، انتقال دانش و تجربه.

مبحث اول: مقدمه

افغانستان کشوری است که طی دهه‌های اخیر، به دلیل جنگ، نا امنی و بحران‌های سیاسی، با موج گسترده‌ای از مهاجرت مواجه بوده است. در میان مهاجرین افغان در کشورهای مختلف، شمار چشم‌گیری از افراد تحصیل کرده، متخصص، فعال مدنی و فرهنگی وجود دارد که توانایی بالقوه‌ی بزرگی برای کمک به بازسازی و توسعه افغانستان دارند. با این حال، تاکنون هیچ برنامه سیستماتیک و استراتژیک برای بهره‌برداری از این ظرفیت عظیم تدوین نشده است. پژوهش حاضر با هدف ارائه یک استراتژی علمی و عملی برای بهره‌گیری مؤثر از مهاجرین افغان انجام شده است. این تحقیق به صورت میدانی، با استفاده از پرسشنامه آنلاین و تحلیل آماری و کیفی داده‌ها انجام یافته است.

۱: بیان مسأله

مهاجرت گسترده افغان‌ها در سال‌های اخیر، به‌ویژه فرار مغزها و متخصصان، منجر به خالی شدن کشور از نیروهای تحصیل کرده و کارآمد شده است. بر اساس آمارها، هزاران انجنیر، داکتر، حقوقدان، مدیران باتجربه افغان در کشورهای مختلف پراکنده شده‌اند، در حالی که افغانستان با کمبود شدید نیروی انسانی متخصص در بخش‌های حیاتی مواجه است. این وضعیت نه تنها روند بازسازی و توسعه را مختل کرده، بلکه باعث شده است که بسیاری از مهاجران، علی‌رغم تمایل به مشارکت، نتوانند نقش مؤثری در پیشرفت کشور ایفا کنند.

در حال حاضر، فقدان یک سیاستگذاری منسجم، باعث شده ارتباط میان مهاجرین افغان و داخل کشور عمدتاً غیررسمی، پراکنده و فاقد اثربخشی لازم باشد. از یک سو، بسیاری از مهاجران دارای مهارت‌های تخصصی در کشورهای میزبان با چالش‌هایی مانند انزوا، عدم بهره‌وری از تخصصشان و حتی تبعیض مواجه هستند. از سوی دیگر، داخل افغانستان با کمبود نیروی متخصص در حوزه‌هایی مانند مدیریت، فناوری، بهداشت و آموزش روبه‌روست. این در حالی است که تحقیقات نشان می‌دهد بخش قابل‌توجهی از مهاجران (۶۵٪ در مطالعه حاضر) در صورت فراهم شدن شرایط امنیتی و زیرساختی، تمایل به بازگشت یا مشارکت مجازی دارند. با این حال، موانع ساختاری همچون نبود نهادهای سازمان‌یافته برای هماهنگی، محدودیت‌های فنی (مانند دسترسی به اینترنت پرسرعت)، ناامنی و عدم اعتماد به سازوکارهای موجود، به چالش‌های اصلی تبدیل شده‌اند. در نتیجه، پتانسیل عظیم دیاسپورای افغان به جای آنکه به عنوان یک فرصت برای توسعه ملی مورد استفاده قرار گیرد، به یک چالش مهاجرتی تبدیل شده است.

ب: اهمیت تحقیق

کشورهایی زیادی توانسته از مهاجرین خویش در کشورهای دیگر به نفع کشور خویش استفاده نمایند و می‌تواند نمونه خوب باشد، مانند: هند، فیلیپین و چین از تجارب موفق در استفاده از دیاسپورای خود بهره برده‌اند. مهاجرین افغان علی‌رغم علاقه به همکاری، دچار سردرگمی، بی‌اعتمادی یا نبود چارچوب ارتباطی با داخل کشور هستند.

این تحقیق به عنوان یک کار میدانی مستند با استفاده از پرسشنامه‌ی دقیق، در این زمینه محسوب می‌شود. یافته‌های آن می‌تواند زمینه‌ساز تدوین یک (طرح ملی مشارکت مهاجرین) گردد.

ج: اهداف تحقیق

1. شناسایی و طبقه‌بندی ظرفیت‌ها، مهارت‌ها و تخصص‌های مهاجرین افغان مقیم خارج.
2. بررسی و تحلیل عرصه‌های مورد علاقه مهاجرین برای مشارکت در توسعه افغانستان.
3. شناسایی و تحلیل موانع و چالش‌های پیش‌روی مشارکت فعال مهاجرین.
4. طراحی و ارائه مدل یا استراتیژی پایدار برای فعال‌سازی ظرفیت‌های مهاجرین.

د: فرضیه‌های تحقیق

1. طوری معلوم می‌شود که تعداد زیادی از اتباع افغانستان در سراسر کشور های جهان مهاجر می‌باشد و این امر می‌تواند بر علاوه چالش برای افغانستان یک نقطه مثبت جهت پیشرفت علمی، اقتصادی و فرهنگی افغانستان نیز باشد.

ه: روش تحقیق

این تحقیق به صورت توصیفی - تحلیلی با استفاده از روش پیمایشی (Survey) انجام شده است. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه آنلاین طراحی شده در "Google Forms" بوده که به شکل هدفمند در میان مهاجرین افغان شریک شده است.

و: جزئیات اجرا

تعداد پاسخ‌دهندگان: ۵۰ نفر از مهاجرین افغان در کشورهای آلمان، ترکیه، ایران، پاکستان، آمریکا، انگلستان، کانادا و سایر کشورها

1. نوع داده‌ها: کمی (گد شده با طیف لیکرت) و کیفی (پاسخ‌های باز)
2. زمان گردآوری: یک دوره ۴ هفته‌ای
3. تحلیل: با استفاده از نرم‌افزار ساده گوگل فورم برای داده‌های آماری، و روش تحلیل مضمون (Thematic Analysis) برای بخش کیفی انجام شده است.

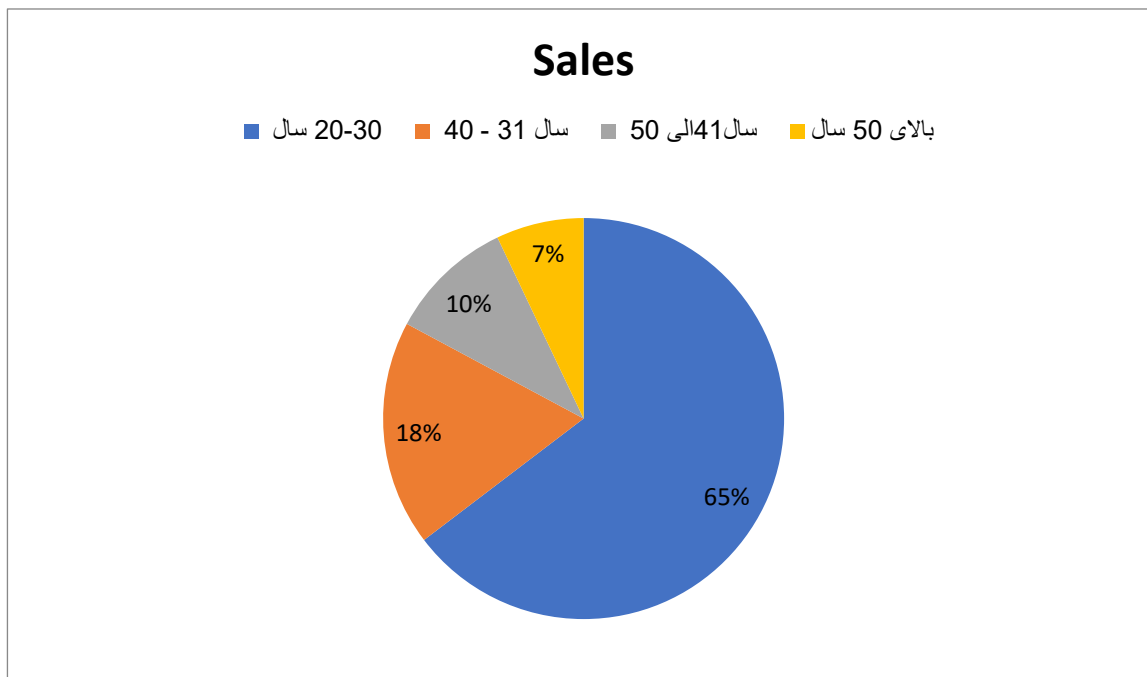
مبحث دوم: یافته‌های تحقیق

بر اساس اطلاعات گردآوری شده از ۵۰ مهاجر افغان، طبق پرسشنامه از قبل تهیه شده و پروپوزل طرح شده نتایج زیر بدست آمد:

۱. معلومات عمومی اشتراک کننده گان در نظر سنجی

این بخش از داده‌ها تمرکز دارد بر سن، جنسیت، موقعیت جغرافیایی و محل سکونت مهاجرین افغان که در نظرسنجی شرکت کرده‌اند. تحلیل این موارد به ما کمک می‌کند تا بفهمیم چه نوع نیروی انسانی در خارج از کشور حضور دارد و چطور می‌توان از این جمعیت به نفع توسعه کشور بهره‌برداری کرد.

الف. گروه سنی شرکت کنندگان

یافته‌ها:

اکثریت پاسخ‌دهندگان در رده سنی ۲۰ تا ۳۵ سال قرار دارند. در عین حال، تعدادی از شرکت کنندگان بالای ۳۵ سال و تعداد محدودی در رده نوجوانان و بزرگسالان هستند.

تحلیل:

این آمار نشان می‌دهد که مهاجرت افغان‌ها بیشتر در میان نسل جوان و تحصیل کرده صورت گرفته است. این گروه سنی از چند جهت حائز اهمیت است: فعال‌ترین نیروی انسانی در تمام کشورهای دنیا متعلق به این گروه است. این نسل با تکنولوژی، زبان‌های خارجی، فرهنگ‌های جهانی و نوآوری آشنایی دارد. تمایل بالایی به یادگیری، آموزش و توسعه فردی دارند. اگر سیاست‌گذاری مناسبی صورت گیرد، همین نسل می‌تواند آینده افغانستان را بسازد؛ چه در داخل کشور و چه از بیرون آن.

ب. ترکیب جنسیتی

یافته‌ها:

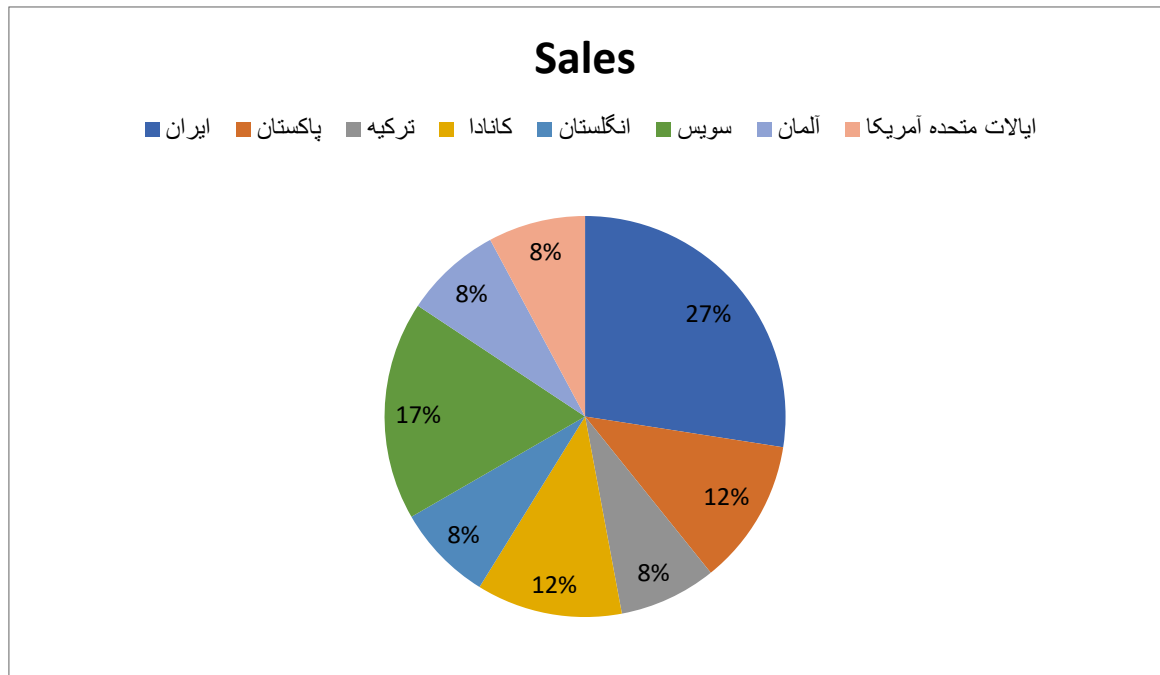
در میان پاسخ‌دهندگان، اکثریت را مردان تشکیل می‌دهند، اما درصد قابل توجهی از زنان تحصیل کرده و فعال نیز در نظرسنجی حضور داشته‌اند.

تحلیل:

با وجود محدودیت‌های جنسیتی در داخل کشور، مهاجرت به کشورهای دیگر فرصت تحصیل، فعالیت اجتماعی و توسعه فردی را برای زنان فراهم کرده است. حضور زنان افغان در عرصه‌های پوهنتونی، فرهنگی، مدنی و تکنولوژیکی در خارج از

کشور یک دارایی ارزشمند برای کشور محسوب می‌شود. این ظرفیت باید به‌عنوان نیروی مکمل توسعه پایدار افغانستان در نظر گرفته شود.

ج. توزیع جغرافیایی مهاجرین

یافته‌ها:

افغان‌های شرکت‌کننده در پرسشنامه در کشورهای زیر اقامت دارند:

ایران و ترکیه: بیشترین مهاجرین افغان به‌ویژه در میان نسل اول مهاجرت

آلمان، کانادا، ایالات متحده: محل اقامت مهاجرین نسل دوم و سوم، اغلب با فرصت‌های تحصیلی و کاری مهاجرت‌های کاری یا تحصیلی با اقامت‌های کوتاه‌مدت یا نیمه‌دائم.

تحلیل:

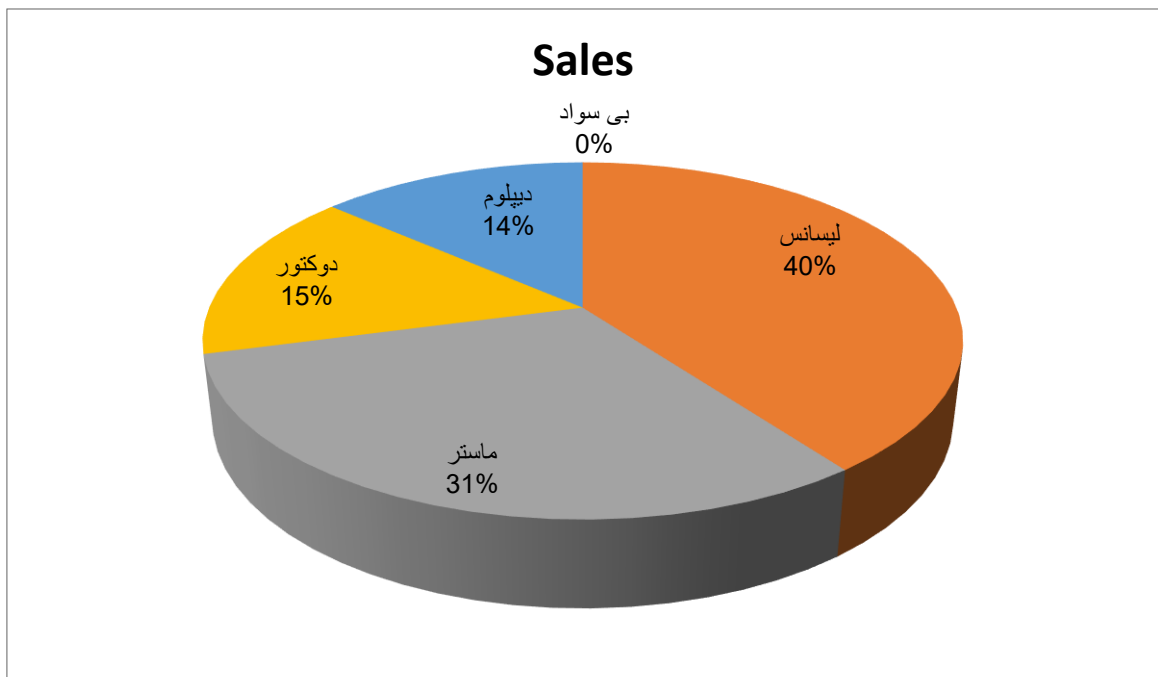
پراکندگی مهاجرین در نقاط مختلف جهان، به‌ویژه در کشورهای پیشرفته، یک امتیاز مهم برای ایجاد شبکه جهانی افغان‌ها فراهم می‌کند. این تنوع جغرافیایی باعث می‌شود تا افغانستان در صورت طراحی درست استراتژی، بتواند از تخصص‌ها، سرمایه‌ها، تجربه‌ها و ارتباطات بین‌المللی مهاجرین خود در کشورهای مختلف بهره‌مند گردد.

افغانستان در خارج از مرزهای خود دارای جمعیتی جوان، تحصیل‌کرده، متخصص و باانگیزه است. پراکندگی جغرافیایی این نیرو به‌گونه‌ای است که می‌تواند شبکه‌های قدرتمندی برای انتقال دانش، سرمایه و تجربه ایجاد کند. همچنین، حضور زنان در میان مهاجرین نشان‌دهنده‌ی یک تحول فرهنگی مهم است که باید در استراتژی‌های توسعه لحاظ گردد.

۲. وضعیت تحصیلی و مهارت‌های حرفه‌ای مهاجرین افغان

در این بخش، تمرکز بر سطح تحصیلات، رشته‌های تحصیلی، و مهارت‌های فنی و شغلی مهاجرینی است که در نظرسنجی شرکت کرده‌اند. تحلیل این داده‌ها نشان می‌دهد که افغان‌های مهاجر چه ظرفیت‌های علمی و تخصصی در اختیار

دارند و چگونه می توانند در مسیر بازسازی افغانستان ایفای نقش کنند.

الف. سطح تحصیلات مهاجرین

یافته ها:

بر اساس نتایج، بیش از ۸۰٪ پاسخ دهندگان دارای تحصیلات عالی (لیسانس، ماستری، یا دکترا) هستند. درصد کمی نیز در حال تحصیل در مقاطع تحصیلی مختلف می باشند. برخی نیز از تجربه تدریس در پوهنتون های افغانستان یا بیرون از آن برخوردارند.

تحلیل:

این سطح از تحصیلات نشان دهنده آن است که بخش بزرگی از افغان های مهاجر نخبه، پوهنتونی و محقق هستند. بسیاری از آنان تجربه کاری در نهادهای علمی، حقوقی، توسعه ای، و حتی سازمان های بین المللی را دارند. این قشر می تواند در انتقال دانش، راه اندازی کورس های آنلاین، تأسیس مؤسسات آموزشی، و مشاوره های تخصصی برای نسل جوان در افغانستان نقش ایفا کند.

ب. رشته های تحصیلی و تخصصی مهاجرین

یافته ها:

رشته های تحصیلی شرکت کنندگان شامل:

۱. حقوق و علوم سیاسی
۲. مدیریت و اقتصاد
۳. علوم کامپیوتر و تکنالوژی اطلاعات
۴. طبابت و علوم صحی

5. آموزش و تربیت

6. روابط بین الملل و جامعه‌شناسی

7. ادبیات و زبان‌شناسی

تحلیل:

این تنوع رشته‌ها نشان‌دهنده یک بدنه نخبگانی چند بُعدی است که می‌تواند در ابعاد مختلف توسعه کشور، به‌ویژه در زمینه‌های زیر مفید واقع شود:

1. بازسازی نظام عدلی و قضایی

2. مدیریت منابع و ادارات عمومی

3. دیجیتال‌سازی خدمات حکومتی و شهروندی

4. ارتقای سطح آموزش و مهارت‌های شهروندان

5. ترویج فرهنگ و زبان

ج. مهارت‌های تخصصی و تجربیات کاری

حوزه تخصص یا مهارت شما چیست؟ (What is your area of expertise or skill)

۵۰ پاسخ

یافته‌ها:

افراد شرکت‌کننده به مهارت‌های زیر اشاره کرده‌اند:

1. آموزش و تدریس پوهنتونی و آنلاین

2. ترجمه و تولید محتوای علمی و فرهنگی

3. مشاوره حقوقی و اجرای پروژه‌های حقوق بشری

4. مدیریت پروژه و سازمان‌دهی تیمی

5. برنامه‌نویسی، طراحی گرافیک، و توسعه وب‌سایت

6. تولید محتوا، ژورنالیسم، و فعالیت در رسانه

تحلیل:

این داده‌ها نمایانگر آن است که دیاسپورای افغان نه تنها تحصیل کرده بلکه دارای مهارت‌های عملی و حرفه‌ای در سطح بین‌المللی است. در شرایط فعلی افغانستان که سیستم آموزشی، حقوقی، مدیریتی و تکنولوژیکی با ضعف روبه‌روست، استفاده از همین افراد می‌تواند شتاب‌دهنده توسعه ملی باشد.

د. توانایی و تمایل برای انتقال تخصص به داخل افغانستان

اکثر پاسخ‌دهندگان اعلام کرده‌اند که در صورت فراهم شدن بستر مناسب، آماده هستند تا از طریق:

1. آموزش آنلاین
2. ارائه مشاوره‌های تخصصی
3. برگزاری کارگاه‌های مجازی
4. تولید محتوای آموزشی
5. همکاری با نهادهای آموزشی داخل کشور
6. در توسعه افغانستان سهیم شوند.

در نتیجه بحث :

دیاسپورای افغان دارای یک ظرفیت علمی، پوهنتونی و حرفه‌ای بسیار بالا است. مهارت‌های این قشر در حوزه‌های کلیدی مانند حقوق، تکنولوژی، آموزش، و مدیریت می‌تواند به صورت هدفمند در بازسازی کشور استفاده شود. وجود تجربه بین‌المللی در میان آنان، افغانستان را قادر می‌سازد تا با جهان ارتباط مؤثرتر برقرار کند. این ظرفیت نه تنها در توسعه فردی جوانان مؤثر است، بلکه در بازآفرینی نهادهای علمی و حکومتی نیز نقش دارد.

۳. تمایل مهاجرین افغان به بازگشت یا همکاری با افغانستان

این بخش از پرسشنامه به بررسی احساسات، باورها و میزان آمادگی مهاجرین افغان برای بازگشت به کشور یا همکاری از راه دور اختصاص دارد. این اطلاعات برای تدوین یک استراتژی عملی و واقع‌گرا در استفاده از ظرفیت مهاجرین، حیاتی و تعیین‌کننده است.

الف. تمایل به بازگشت در صورت فراهم بودن شرایط

چه عواملی می‌تواند انگیزه شما را برای مشارکت یا بازگشت به افغانستان تقویت کند؟

What factors could strengthen your motivation to participate or return to Afghanistan

۵۰ پاسخ

یافته‌ها:

بیش از ۶۵٪ شرکت کنندگان اظهار داشته‌اند که اگر امنیت، آزادی، و زمینه فعالیت حرفه‌ای در افغانستان فراهم شود، حاضرند به کشور بازگردند یا حداقل بخشی از زمان خود را در خدمت بازسازی آن قرار دهند.

تحلیل:

این نتیجه بسیار امیدبخش است. برخلاف دیدگاه عمومی که فکر می‌کند مهاجرین علاقه‌ای به بازگشت ندارند، این آمار نشان می‌دهد که اکثریت هنوز ارتباط عاطفی، فرهنگی و هویتی با افغانستان دارند.

مهم‌ترین شرایط بازگشت از دید مهاجرین عبارت‌اند از:

۱. امنیت جانی و فکری

۲. حاکمیت قانون

۳. احترام به حقوق انسانی

۴. فرصت‌های شغلی و علمی متناسب با تخصص آنان

اگر دولت افغانستان (یا نهادهای بین‌المللی فعال در کشور) بتواند یک نقشه راه روشن برای مهاجرین نخبه ارائه دهد، احتمال بازگشت تدریجی آنان افزایش خواهد یافت.

ب. تمایل به همکاری از راه دور (بدون بازگشت فیزیکی)

یافته‌ها:

بیش از ۸۰٪ شرکت کنندگان تمایل دارند در قالب‌های غیرحضور با کشور همکاری نمایند، حتی اگر بازگشت فیزیکی ممکن نباشد.

روش‌های مورد نظر مهاجرین برای همکاری:

۱. تدریس آنلاین برای دانش‌آموزان و محصلان در افغانستان

2. ارائه مشاوره به نهادهای علمی، فرهنگی و مدنی
3. سرمایه‌گذاری در پروژه‌های کوچک و متوسط در افغانستان
4. نوشتن مقالات، کتاب‌ها و ترجمه منابع علمی
5. راه‌اندازی کورس‌ها و برنامه‌های آموزشی مجازی
6. همکاری با مؤسسات خصوصی، پوهنتون‌ها یا سازمان‌های غیردولتی افغان

تحلیل:

این تمایل نشان می‌دهد که فاصله جغرافیایی دیگر مانع مشارکت نیست. دنیای امروز با وجود اینترنت و ابزارهای ارتباطی، امکان ایجاد یک اکوسیستم همکاری علمی-اقتصادی از راه دور را فراهم ساخته است.

ج. انگیزه‌های همکاری مهاجرین

یافته‌ها:

مهاجرین انگیزه‌های زیر را برای همکاری یا بازگشت ذکر کرده‌اند:

1. احساس دین و مسئولیت نسبت به وطن
2. تلاش برای ساختن آینده بهتر برای نسل بعدی
3. حفظ هویت ملی و فرهنگی
4. نگرانی از وضعیت بحرانی آموزشی و فکری در کشور
5. تأثیر بر سیاست‌گذاری عمومی از راه تخصص و تجربه

تحلیل:

این داده‌ها نشان می‌دهد که مهاجرین، مخصوصاً نسل تحصیل کرده، افغانستان را فراموش نکرده‌اند و آمادگی دارند حتی بدون توقع مالی، در حد توان خود خدمت کنند. اگر فرصت مناسب فراهم شود، می‌توان از این انگیزه‌ها برای تدوین پروژه‌های ملی، محلی و تخصصی بهره گرفت.

د. چالش‌ها و موانع پیش‌روی همکاری یا بازگشت

مهاجرین برخی موانع و نگرانی‌ها را نیز مطرح کرده‌اند:

1. نبود ساختارهای شفاف و قانونی
2. فساد اداری و نبود نهادهای قابل اعتماد
3. محدودیت در آزادی‌های فردی، به‌ویژه برای زنان
4. خطرات امنیتی برای افراد فعال، پوهنتونی یا اصلاح طلب
5. ضعف در زیرساخت‌های دیجیتال برای همکاری آنلاین

نتیجه:

برای بهره‌گیری مؤثر از ظرفیت دیاسپورا، باید این موانع شناسایی، اولویت‌بندی و برطرف شوند. راهکارهایی مانند تشکیل «دفتر حمایت از نخبگان افغان مقیم خارج»، ایجاد «پلتفرم همکاری تخصصی» و توسعه نهادهای غیرسیاسی قابل اعتماد

می‌تواند بخشی از راه‌حل باشد.

اکثریت مهاجرین افغان مایل‌اند با کشور همکاری کنند، چه به صورت حضوری و چه مجازی. انگیزه، تخصص و تعهد آنان قابل‌تحسین است، اما نبود ساختار حمایتی و فضای امن مانع عملی‌شدن این ظرفیت شده است. اگر دولت آینده یا نهادهای جهانی، پروژه‌ای هدفمند برای استفاده از این پتانسیل ایجاد کنند، مسیر بازسازی افغانستان با حضور افغان‌های نخبه در خارج بسیار هموارتر خواهد شد. تبدیل تمایل مهاجرین به یک برنامه منظم همکاری، نیازمند سیاست‌گذاری هوشمندانه و ایجاد ساختارهای مطمئن است.

4. بعضی سوالات دیگر و تحلیل آن:

پرسش اول: آیا مهاجرین افغان تمایل به ترویج فرهنگ، زبان و هویت ملی افغانستان در کشورهای میزبان دارند؟ یافته‌ها: بر اساس پاسخ‌های ثبت‌شده در پرسشنامه (توسط حدود ۵۰ نفر مهاجر افغان در کشورهای مختلف)، ۲۸ نفر (حدود ۵۶٪) اظهار داشتند که به نحوی در فعالیت‌های فرهنگی مشارکت داشته یا تمایل دارند داشته باشند. این فعالیت‌ها شامل برگزاری محافل فرهنگی، آموزش زبان فارسی/پشتو به کودکان مهاجر، شرکت در نمایشگاه‌های فرهنگی و ایجاد نهادهای فرهنگی افغان در خارج از کشور بوده است.

تحلیل: این یافته نشان می‌دهد که اکثریت مهاجرین نه تنها علاقه‌مند به حفظ ریشه‌های فرهنگی خود هستند، بلکه می‌خواهند آن را در محیط زندگی جدید خود گسترش دهند. این می‌تواند نقش مهمی در حفظ هویت ملی، تقویت انسجام اجتماعی میان مهاجرین و معرفی تصویر مثبت‌تری از افغانستان در کشورهای میزبان داشته باشد. ایجاد شبکه‌های فرهنگی، حمایت از مراکز زبان‌آموزی و تخصیص منابع به پروژه‌های فرهنگی می‌تواند این ظرفیت را به فرصت تبدیل کند.

پرسش دوم: تا چه اندازه مهاجرین افغان توانایی و آمادگی دارند که در بهبود تصویر بین‌المللی افغانستان سهم بگیرند؟ یافته‌ها: ۳۴ نفر (حدود ۶۸٪) از پاسخ‌دهندگان اذعان داشتند که موفقیت‌ها و فعالیت‌های حرفه‌ای، تحصیلی یا اجتماعی آن‌ها در خارج از کشور می‌تواند الگوی مثبتی برای جامعه جهانی نسبت به افغانستان ایجاد کند. برخی نیز بیان کردند که تجربه شرکت در رسانه‌ها، کنفرانس‌ها یا پروژه‌های اجتماعی را داشته‌اند.

تحلیل: در شرایطی که رسانه‌های جهانی غالباً افغانستان را با جنگ، ناامنی و فقر می‌شناسند، بازنمایی چهره‌ای مثبت از افغانستان توسط مهاجرین موفق، می‌تواند در تغییر نگرش‌ها مؤثر باشد. برنامه‌ریزی برای مستندسازی و تبلیغ موفقیت‌های مهاجرین در حوزه‌های مختلف (علم، هنر، کسب‌وکار، آموزش...) از طریق رسانه‌های اجتماعی و رسمی، ابزار مهمی در استراتژی دیپلماسی عمومی به حساب می‌آید.

پرسش سوم: آیا مهاجرین تمایل دارند در پروژه‌های اجتماعی و بشردوستانه (آموزش، بهداشت، ساخت زیربنا) در داخل کشور مشارکت کنند؟

یافته‌ها: حدود ۳۷ نفر از پاسخ‌دهندگان (۷۴٪) تمایل خود را برای شرکت در پروژه‌های عام‌المنفعه در داخل افغانستان اعلام کردند. از این میان، حدود ۲۵٪ قبلاً در پروژه‌هایی مانند کمک به ساخت مکتب، ارسال کتاب یا بسته‌های حمایتی به مناطق محروم شرکت کرده بودند.

تحلیل: این آمار حاکی از یک روحیه همبستگی و علاقه به ایفای نقش اجتماعی در میان مهاجرین است. اگرچه بسیاری از آن‌ها در کشورهای مختلف زندگی می‌کنند، اما هنوز پیوند عمیق با وطن خود دارند. وجود نهادهای غیردولتی شفاف، پلتفرم‌های آنلاین جمع‌آوری کمک، و ساختارهای اطمینان‌بخش می‌تواند این مشارکت را تسهیل کرده و به توسعه عدالت اجتماعی در افغانستان کمک نماید.

پرسش چهارم: تا چه اندازه مهاجرین افغان تمایل به سرمایه‌گذاری یا انتقال دانش و مهارت خود به داخل کشور دارند؟

یافته‌ها: بر اساس داده‌های به‌دست‌آمده، ۳۱ نفر از پاسخ‌دهندگان (۶۲٪) اعلام کردند که در صورت وجود شرایط مناسب (امنیت، تضمین حقوقی، حمایت دولتی یا بین‌المللی)، علاقه‌مند به سرمایه‌گذاری در افغانستان هستند یا تمایل دارند دانش و مهارت خود را به کشور انتقال دهند. زمینه‌هایی که بیشتر ذکر شده‌اند شامل: آموزش، تکنولوژی، کشاورزی، تجارت، و مدیریت پروژه‌های خرد بود.

تحلیل: این یافته‌ها نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاری مهاجرین تنها به منابع مالی محدود نیست، بلکه ظرفیت بزرگی از دانش، تجربه و شبکه‌های ارتباطی در دسترس است. ایجاد برنامه‌های بازگشت موقت متخصصین، فرصت‌های مشاوره‌ای، و تسهیلات برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در داخل کشور، می‌تواند در ارتقای اقتصاد ملی نقش کلیدی ایفا کند.

5. پیشنهادات استراتژیک

الف. جمع‌بندی کلی یافته‌ها

تحلیل پرسشنامه انجام‌شده با مشارکت طیف متنوعی از مهاجرین افغان نشان می‌دهد که:

مهاجرین افغان، به‌ویژه قشر تحصیل‌کرده، ظرفیت عظیم و ارزشمندی دارند؛ در رشته‌های حقوق، علوم سیاسی، مدیریت، تکنولوژی، علوم اجتماعی، آموزشی و سایر شاخه‌ها.

این مهاجرین، با وجود دشواری‌های مهاجرت، هنوز احساس تعلق و مسئولیت عمیقی نسبت به افغانستان دارند؛ و آماده‌اند به‌صورت حضوری یا مجازی در بازسازی کشور و بازسازی تصویر افغانستان و رشد فرهنگی و هویت ملی افغان‌ها نقش‌آفرینی کنند.

اکثریت مهاجرین حاضر به همکاری در صورت وجود شرایط حداقلی همچون امنیت، تضمین حقوق فردی، و زمینه مشارکت قانونی و شفاف هستند.

مهاجرین راهکارهایی عملی برای همکاری پیشنهاد کرده‌اند:

از تدریس آنلاین، راه‌اندازی پروژه‌های تحقیقاتی، سرمایه‌گذاری در کسب‌وکارهای کوچک، تا نوشتن مقالات و ترجمه منابع علمی.

اما این ظرفیت بالقوه با موانع جدی روبرو است:

از جمله نبود ساختار رسمی ارتباط‌دهنده، تهدیدات امنیتی، نبود زیرساخت فنی، و سیاست‌زدگی در داخل کشور.

ب. آسیب‌شناسی وضع موجود

نبود سازمانی و نهاد مشخص برای ارتباط، سازمان‌دهی و حمایت از ظرفیت مهاجرین افغان مشکلات سیاسی و بی‌اعتمادی نسبت به کارکرد نهادهای حکومتی در داخل کشور ضعف شدید فناورانه در زیرساخت‌های اینترنت، نرم‌افزارها و مدیریت دیجیتال در افغانستان تشویش تهدیدهای امنیتی برای نخبگان، مخصوصاً آنهایی که در حوزه آزادی‌های مدنی، حقوق زنان و نظام قبلی فعالیت داشته‌اند.

مهاجرین احساس می‌کنند در فضای فعلی، صدای‌شان شنیده نمی‌شود و نقش‌شان نادیده گرفته می‌شود.

ج. پیشنهادات استراتژیک

در ادامه، پیشنهاداتی عملی و واقع‌گرایانه برای استفاده از ظرفیت مهاجرین ارائه می‌شود:

۱. ایجاد «مرکز ملی ظرفیت‌های مهاجرین افغان» (در تبعید یا در فضای بی‌طرف)

یک نهاد مستقل، غیرسیاسی، که بتواند: بانک اطلاعاتی نخبگان مهاجر افغان را بسازد، ارتباط آنان را با دانشگاه‌ها، مؤسسات و نهادهای افغانستان برقرار کند. فرصت‌های همکاری، پژوهش و آموزش را میان مهاجرین و داخل کشور سازمان‌دهی نماید با حمایت نهادهای بین‌المللی، خدمات امنیت دیجیتال و هویتی را برای مهاجرین فعال فراهم نماید. این مرکز می‌تواند در یکی از کشورهای همسایه یا اروپایی به‌صورت دیجیتال راه‌اندازی شود تا از فشار سیاسی در امان باشد.

۲. ایجاد «پلتفرم همکاری آنلاین افغان‌ها»

یک پلتفرم تخصص‌محور که ویژگی‌های زیر را داشته باشد:

- ✓ ثبت‌نام بر اساس رشته، تخصص، علاقه و سابقه کاری مهاجرین
- ✓ ارائه پروژه‌ها، کورس‌ها و فعالیت‌هایی که نیاز به همکاری دارند
- ✓ سیستم ارتباط امن، گروه‌های کاری مجازی، مدیریت محتوا و پیگیری مشارکت
- ✓ امکان انتشار آثار علمی، فرهنگی و رسانه‌ای توسط مهاجرین برای داخل افغانستان
- ✓ این پلتفرم باید چندزبانه (دري، پشتو، انگلیسی) و از نظر امنیتی استاندارد باشد.

۳. تشویق به ایجاد «شبکه‌های تخصصی مهاجرین افغان» در کشور محل اقامت

تشکیل انجمن‌ها و نهادهای علمی و تخصصی در هر کشور محل مهاجرت مانند:

انجمن پزشکان افغان در آلمان، شبکه حقوق‌دانان افغان در ترکیه، اتحادیه استادان افغان در آمریکا

این انجمن‌ها می‌توانند به عنوان نمایندگان تخصصی برای همکاری با نهادهای داخل کشور عمل کنند. حکومت فعلی افغانستان باید این انجمن‌ها را به رسمیت بشناسد و از آن‌ها به‌عنوان بازوی مشورتی بهره‌گیرد.

۴. راه‌اندازی «برنامه همکاری علمی از راه دور» با دانشگاه‌های افغانستان

با حمایت نهادهای بین‌المللی (یونیسف، یونسکو، بانک جهانی و...) برنامه‌هایی نظیر:

1. دعوت از اساتید مهاجر برای تدریس آنلاین در دانشگاه‌های داخل
2. ساخت کورس‌های آنلاین و محتوای آموزشی برای محصلین افغان
3. برگزاری سمینارهای آنلاین، کارگاه‌های فنی و دوره‌های کوتاه‌مدت تخصصی

این همکاری می‌تواند به توسعه آموزش باکیفیت و حفظ ارتباط علمی میان افغان‌های مهاجر و نسل جوان کمک کند.

۵. کمپین بین‌المللی حمایت از مشارکت نخبگان افغان

نهادهای بین‌المللی می‌توانند:

۱. امنیت مهاجرین فعال در حوزه آموزش، حقوق بشر و زنان را تأمین کنند
 ۲. امکان سفر، مشارکت و انتقال دانش را تسهیل نمایند
 ۳. بر دولت‌ها برای به رسمیت شناختن نقش مهاجرین در بازسازی کشور فشار وارد کنند
- مشارکت مهاجرین باید به بخشی از استراتژی بین‌المللی برای بازسازی افغانستان تبدیل شود.
- د. پیام کلیدی

افغانستان امروز با چالش‌های سنگینی روبه‌رو است، اما دارای بزرگ‌ترین سرمایه‌ای است که بسیاری کشورها ندارند: جامعه‌ای از مهاجرین تحصیل کرده، متعهد، متخصص و عاشق وطن.

اگر ما نتوانیم این ظرفیت را فعال کنیم، نه تنها از فرصت نجات ملی محروم می‌شویم، بلکه ممکن است مهاجرین نیز به تدریج پیوند خود را با افغانستان از دست دهند.

راه حل روشن است:

باید یک پل اعتماد، ساختار مؤثر، ابزار فنی، و حمایت جهانی ایجاد شود تا مهاجرین از سراسر دنیا در بازسازی افغانستان سهم بگیرند.

پیام ما به مهاجرین افغان در سراسر جهان

هم وطن مهاجر من!

اگر تو امروز در آمریکا، آلمان، ترکیه، ایران یا هر جای دنیا در آرامش زندگی می‌کنی، فراموش نکن که هزاران کودک در کوچه‌های کابل، قندهار، مزار و هرات هنوز منتظر آینده‌اند.

افغانستان هنوز زخمی‌ست، اما هنوز زنده است. این خاک، فرزندان را می‌خواند.

اگر امروز نتوانی حتی یک ساعت وقت بگذاری، یک مقاله بنویسی، یک صنف آنلاین تدریس کنی یا یک دختر افغان را با بورس خودت حمایت کنی، فردا این حسرت از بین نمی‌رود.

افغانستان، مأموریت ماست؛ نه خاطره ما!

جمع‌بندی پایانی برای مقاله

این پژوهش نشان داد که مهاجرین افغان نه تنها قربانی جنگ و مهاجرت نیستند، بلکه حاملان «امید»، «دانش» و «تحول» هستند. آنان می‌توانند در کنار مردم داخل کشور، بدون تعلق به هیچ حزب و جریان خاص، آینده‌ای نو برای افغانستان بسازند.

و این جمله پایانی را از دل تمام داده‌ها، تحلیل‌ها و امیدها بیرون می‌کشیم:

"وطن عشق است، هموطن! بیا باهم بسازیم."